

Вашак Оксана Олексіївна

канд. пед. наук, доцент

кафедри дошкільної освіти

Полтавського національного

Педагогічного університету

імені В.Г. Короленка

Виховання дітей дошкільного віку на принципах українського родинознавства у сучасних умовах.

Прогресивні тенденції розвитку суспільства, що супроводжують розбудову України як незалежної Європейської держави, диктують соціальне замовлення на всебічно розвинену, духовно багату, самодостатню особистість, людину з високим рівнем національної самосвідомості. Характерною ознакою сьогодення є підвищення інтересу суспільства до проблем збереження національних культурних надбань, особистісного потенціалу етносу, нації, соціуму в умовах інтенсивних процесів глобалізації, залучення нових поколінь до цінностей українського родинознавства в процесі національного виховання. Вкрай важливо, щоб виховання дітей дошкільного віку здійснювалося за такими основними напрямками національного виховання як формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу; формування знань про людство [3, 4-6]. Одну з головних ролей у вирішенні цих завдань відіграє дошкільне виховання. Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти окреслені основні шляхи реформування національної освіти, що передбачають впровадження нових підходів виховних систем, форм і методів виховання, що відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли б її всебічному розкриттю. Національне виховання повинно мати своє продовження. Тисячолітня історія української етнопедагогіки, вікові традиції, звичаї та обряди,

збережені народом у складних умовах державотворення, слід неухильно спрямовувати на національну самоідентифікацію.

Предметом вивчення народної педагогіки, яка була першоосновою становлення і розвитку класичної педагогічної науки, були численні наукові праці багатьох науковців минувшини Г. Сковороди, К. Ушинського, О. Духновича, С. Русової, Ю. Федьковича, М. Грушевського, Б. Грінченко та ін., які наголошували на значущості, популяризації та необхідності впровадження українських народно-педагогічних ідей та принципів родинознавства у вихованні підростаючого покоління. Народна педагогіка отримала тоді високу оцінку наукових діячів.

Наукові етнографічні та педагогічні дослідження з проблеми виховної спадщини українського народу, національної культури, вивчались цілою низкою сучасних дослідників В. Сухомлинським, Є. Сявавко, М. Стельмахович, О. Любар, Д. Федоренко, М. Євтух, В. Кузь, А. Богущ, та ін. Так, глибоко досліджуючи і розвиваючи українську національну педагогічну спадщину, В. Сухомлинський досяг вершин світової педагогіки, ставши, на думку багатьох учених, одним з найвідоміших педагогів ХХ ст. Основою національного виховання він вважав невичерпні джерела народної педагогіки та родинної етнопедагогіки. Він зазначав, «...щоб добре вивчити дітей, треба добре знати сім'ю – батька, матір, братів, сестер, дідусів і бабусь» [1, 21–26].

В. Сухомлинський, черпаючи найродючіші зернята із скарбів передусім народної національної педагогіки, вирощував урожай, назва якому «Щастя людині». Це і було його вагомим внеском у національну систему виховання, про що за його життя голосно говорити було небажано і навіть небезпечно в умовах існування командно-адміністративної системи [1, 21–26].

Проблемі народності у вихованні підростаючого покоління присвятив свою наукову діяльність видатний сучасний український діяч М. Стельмахович. Підтримуючи наукові засади О. Духновича, науковець відводив належну роль місцю та значенню сім'ї, родини та педагога у національній системі виховання, а також наголошував на тому, що саме їм належить відшукувати такі шляхи, які б

наповнювали освіту національним змістом. Наукові праці М. Стельмаховича “Народна дидактика” (1985), “Використання української етнопедагогіки в педагогічній пропаганді серед батьків” (1989), “Народне дитинознавство” (1991), де розглядаються особливості родинного впливу на формування особистості, порушуються питання використання родинних звичаїв та обрядів у сучасному родинному вихованні, наголошується на непересічному значенні фольклору в навчанні та вихованні дитини у сім’ї [9, 357-363].

Відома українська сучасна дослідниця А. Богуш зауважує, що останнім часом з’явився цілий ряд наукових статей, в яких неоднозначно називаються найвагоміші прорахунки сучасної педагогіки. Один із них – свідоме нехтування загальнолюдськими цінностями, які викристалізувалися в народній педагогіці протягом віків, на основі яких формувались моральні принципи цілих поколінь українського народу [1, 35]. Тому, на нашу думку, як наслідок – у сучасному вихованні спостерігається тенденція до байдужості, бездуховності, неповаги, що йде всупереч українським народним педагогічним традиціям.

Отже, проблема національного виховання дошкільників була в центрі уваги відомих педагогів минулого і сучасності. Більшість з них вважали, що національне виховання ґрунтується на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють найкращі зразки духовної мудрості українського народу. Особливу увагу потрібно приділити саме принципам українського родинознавства, завдяки яким діти починають знайомитися з навколишнім світом та залучатися до надбань українського народу.

У руслі сучасних освітніх реформ української держави вкрай важливим є набуття дошкільниками високого рівня народознавчої компетентності. Адже численні наукові психолого-педагогічні дослідження свідчать про те, що переважна більшість педагогів, батьків не підготовлені до розуміння народної педагогічної спадщини, культури, історії та розкриття здібностей власних дітей. Тому вкрай важливо, починаючи з раннього віку, створювати передумови для адаптації до нового соціального середовища на основі сучасних критеріїв, використовуючи

різноманітні форми, методи та засоби національної освіти. Наголосимо, що формування національної гідності, самосвідомості, національної культури українського народу залежить від освіченості, вихованості та духовного благополуччя сім'ї. Отож потрібні нові підходи не тільки у вихованні дітей, у роботі з батьками, а й у здобутті етнопедагогічних знань майбутніми педагогами.

Сучасна професійна діяльність майбутнього вихователя висуває високі вимоги до рівня компетентностей та освітньої роботи з національного виховання дошкільників на засадах українського родинознавства. Високий особистий рівень національної культури, свідомості, обізнаність щодо українських звичаїв, традицій, обрядів, дитячого фольклору ставлення до родини та сім'ї як до цінності, особистісно-індивідуальний підхід до виховання дітей дошкільного віку – ось лише деякі умови успішної роботи педагогів та батьків з національного виховання дошкільників. Тому надзвичайно важливо забезпечити їх достатніми знаннями з народознавства, професійна діяльність яких реалізується в умовах дошкільного навчального закладу.

Ефективність національного виховання дошкільників на засадах родинознавства багато в чому залежатиме від рівня майстерності вихователів співпрацювати з батьками, інтегрувати принципи родинної педагогіки та сучасні методики виховання, вмінь та навичок використання їх у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів. Адже дуже часто педагог, дотримуючись програмових вимог та завдань з національного виховання, не враховує особливостей народної педагогіки, обмежуючись у переважній більшості вивченням традиційних звичаїв та обрядів українського народу. Для виконання ж широкого спектру завдань національної освіти вихователям та батькам потрібні не лише теоретичні знання, практичні уміння з циклу психолого-педагогічних дисциплін, з методик виховання, необхідними виявляються знання з народознавства, родинної педагогіки. Потрібно розуміти, що національні традиції та принципи – це регулятори духовності всіх членів сім'ї, а звичаї народу – спрямовують поведінку кожної дитини у певному напрямі. Тому залучення

дошкільників та їх батьків до народних традицій та звичаїв, а також сімейних свят може здійснюватися педагогами через спільне проведення різних занять, гурткової роботи, під час проведення різноманітних виховних заходів, екскурсій. Педагоги повинні організовувати роботу таким чином, щоб максимально залучити батьків, запрошувати різних народних умільців, видатних людей рідної місцевості.

Зауважимо, що вкрай важливим є не просто навчити дітей споглядати, а й бачити навколишнє, помічати поруч дивне й загадкове, приховане, використовуючи при цьому народний календар. Його змістове наповнення виховує у дитини добропорядність, добродійність, милосердя та інші чесноти. Активна участь дітей у підготовці та святкуванні значних подій, урочистостей поглиблює зв'язок дітей з сім'єю, рідним народом. У дітей виховується почуття господаря рідної землі, ініціативність, якості турботливого сім'янина. Батьки, беручи активну участь у підготовці та відзначенні свят, звичаїв і обрядів народного календаря, разом з дітьми проймаються глибокими почуттями та глибоко розуміють відповідальність за національне виховання власних дітей. При цьому вони успішно оволодівають трудовими вміннями і навичками, народною мораллю, естетикою, побутовою культурою, нормами поведінки.

Отже, основна виховна мета українських звичаїв і традицій – стабілізувати повноцінні відносини в сім'ях, родинях, а також в самому суспільстві, відроджувати та примножувати, передавати їх із покоління в покоління.

Одним із найважливіших засобів родинного виховання та передачі знань наступним поколінням є український народний фольклор, якому завжди надавалося велике значення у суспільному житті. Саме через колядки, щедрівки, веснянки, казки, залучали дітей з малечку до родинних звичаїв та обрядів. Фольклорні традиції у формі прислів'їв, приказок, загадок, пісень відображали найсуттєвіші сторони суспільних і родинних взаємин людини. Словесні формули традицій (вітання, звертання, вибачення тощо) допомагали встановити взаємини між людьми, підтримувати доброзичливу атмосферу, сприяли вивченню й збереженню української народної творчості. Тим самим, національна спадщина засвідчувала й

духовне життя народу. Використання колискових пісень, потішок, пестушок підкреслювало зростання ролі і відповідальності батьків, зокрема матері, за виховання дітей.

Зауважимо, що національне виховання ґрунтується на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють найвищі зразки духовної мудрості українського народу, на засадах родинного виховання. Тому, враховуючи менталітет нації, особливості виховання українців, важливо впроваджувати народознавчу роботу в освітнє середовище дошкільного навчального закладу. Сучасна практика підкреслює, що у національному становленні дитини як особистості, головну роль повинні відігравати такі важливі компоненти як сімейні та родинні цінності, історія українського народу, мистецтво, звичаї та обряди, ігри. Адже, незважаючи на те, що розуміння та усвідомлення важливості інтеграції науки, освіти, виховання та педагогіки народознавства є важливим у навчально-виховному процесі ДНЗ, сьогодні залишається ще панування авторитарного виховання, на противагу національним формам, методам та засобам виховання. Тому недопустимим є недооцінка важливості вивчення концептуальних засад української виховної спадщини, де ключовим є питання формування світогляду, загальнокультурного рівня родини та сім'ї, світобачення і світосприйняття особистості, коли освіта і виховання, зберігаючи національні освітні традиції здійснюють інтеграцію у світове співтовариство.

Відтак, у вихованні підростаючого покоління і сім'я, і народні традиції, і народні звичаї та принципи відігравали і відіграють величезну виховну роль.

Отже, вивчення місця та ролі української родинної педагогіки у вихованні підростаючого покоління у сучасних умовах потребує ґрунтовного наукового аналізу. Ця проблема є науково актуальною і становить значний інтерес як з науково-етнографічної, так і з педагогічної точки зору. Важливим є збереження досягнень педагогічної спадщини минулого та взаємозв'язок його із науковою педагогікою та новітніми технологіями з використанням сучасних інформаційних комунікацій.

Література

1. Богуш А. М. Принципи народознавчої педагогіки / А. М. Богуш // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 2. – С. 35.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. / А.М. Богуш, Н. В. Лисенко. – 2-ге вид., переробл., допов. – К.: Вища школа, 2002. – С. 40.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Освіта. – 1993. – №44-46. – С. 4-6.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. / В. Г. Кремень – К. : товариство «Грамота», 2005. – С.81
5. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод. посіб. для дошк. закл. – Львів: Оріяна-Нова, 2008. – 208с.
6. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. – К. : товариство «Знання», КОО, 2003. – С.313-314
7. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка: навч. посіб. для студентів вузів / Мосіяшенко В. А. – Суми: Університетська книга, 2005. – 175 с.
8. Присяжнюк Н. О. Виховання казкою / Н. О. Присяжнюк, І. В. Циганкова // Початкове навчання та виховання. – 2006. – №18. – С.21–26.
9. Стельмахович М. Г. Вибрані педагогічні твори // У двох томах. – Т.2: Українська етнопедагогіка / Упоряд.: Л. Калуська, В. Ковтун, М. Ходак / За заг. ред. Л. Калуської. – Івано-Франківськ – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2012. – С. 357-363

